

CONCORDANȚE LINGVISTICE ÎNTRE DIALECTUL ISTROROMÂN ȘI CELELALTE DIALECTE ALE LIMBII ROMÂNE¹

MANUELA NEVACI

1. „Dacă limba română există astăzi cu principalele ei dialecte (dacoromân, istroromân și macedoromân), aceasta se explică prin faptul că latina a fost vorbită din Carpați până la granițele Greciei. Latina din nordul și cea din sudul Dunării s-au susținut reciproc și, datorită acestui sprijin mutual, româna s-a putut constitui și păstra în decursul întregului ev mediu” (HLR I: 18–19). Româna „s-a format [...] din latina tansplantată pe cele două maluri ale Dunării” (HLR I: 19).

Există numeroase studii cu privire la originea istroromânilor și a graiului lor. Cercetători precum: Fr Miklosich, Gustav Weigand, Ion Maiorescu, Leca Morariu, Silviu Dragomir, August Kovačec, Radu Flora, Petru Neiescu, Vasile Frățilă, Sextil Pușcariu, Emil Petrovici, Elena Scărlătoiu, Richard Sârbu, Goran Filipi, au prezentat pe larg aceste aspecte în studii de lingvistică și în lucrări monografice.

Dialectul istroromân se vorbește în câteva sate din peninsula Istria (Croatia), la granița cu Italia. Vorbitorii se repartizează în două grupuri, separate de muntele Učka (ital. Monte Maggiore): *grupul de nord*, reprezentat de satul Jeiăn, și *grupul de sud*, constituit din satele Sușnievița, Noselo, Sucodru, Letai, Brdo.

Radu Flora în *Micul Atlas lingvistic al graiurilor istroromâne* (MALGI), publicat în 2003 la Editura Academiei Române din București, distinge mai multe arii dialectale: o arie în care răspunsurile sunt identice în cele 6 localități și o arie cu variante fonetice, divizată în două microarii: aria A.: Jeiăni (nord) / aria B.: localitățile de la poalele muntelui Učka (Valdarsa) (sud). De exemplu, substantivul *curte* (< lat. *curtis < *cohors*, -*tis*), discutat la harta 62, delimitează două zone: 1. *truša* (*truúš*, *ntruúš*), 2. *kórta*. Analizând hărțile lingvistice observăm că graiurile meridionale sunt mai deschise la inovație (de exemplu, se observă tendința de unificare pentru singular și plural a substantivelor masculine, precum și tendința de a pierde [i] final asilabic la forma de plural a substantivelor feminine: *mul'er*, în timp ce dialectul din Žejane este mai conservator. Același conservatorism se manifestă și la nivel lexical în graiul din Žejane, care păstrează un

---

¹ Această lucrare a fost realizat în cadrul grantului oferit de Autoritatea Națională Română pentru Cercetare Științifică și Inovație, CNCS = UEFISCDI, proiect nr. PN-II-RU-TE-2014-4-2523.

număr important din vechile forme, înlocuite cu împrumuturi în dialectul meridional: *cuvintă* (< lat. *conventare*) (Žejane), comparativ cu *ganej* în sud.

Istroromânii sunt ultimii români care se desprind din unitatea străveche. Deplasări de români spre litoralul Adriaticei sunt atestate încă dinaintea venirii turcilor, din a doua jumătate a secolului al XII-lea. În drumul lor spre Marea Adriatică, o parte a românilor apuseni s-a stabilit în insula Veglia în secolul al XIV-lea – al XV-lea.

Românii apuseni cunoșteau demult regiunile istriene. Coborârea în Istria, obligată de invaziile turcești, a fost favorizată de politica de colonizare a Veneției, de care depindea Istria, expusă unui val de ciumă în secolul al XV-lea. În 1539, Veneția înlesnește transportul a 2000 de familii de morlaci. În 1581, se constată pe teritoriul Parenzo 100, în Cittanova 320 și în Umago 120 de familii de morlaci. Numărul satelor și al cătunelor întemeiate de nou-veniți se ridică la 130 (dar nu toți erau români). Termenul *mavrovlah* (*morovlah*, *morlac*) are semnificația de ‘vlah negru’ și a fost atribuit românilor, spre deosebire de orășenii italieni, tot vlahi și ei, de bizantini (*Μαβρόβλαχος*), pe la începutul Evului Mediu, când asemenea terminologii erau obișnuite. Aceasta este teoria susținută de cei mai mulți cercetători.

Al. Rosetti, Ovid Densusianu, Iosif Popovici susțin originea nord-dunăreană a istroromânilor, și anume proveniența lor din zona subdialectelor bănățean și crișean:

„Faptele lingvistice care l-au determinat pe Densusianu să-i considere pe istroromâni originari din Banat și Transilvania de sud-vest sunt următoarele:

1. Lipsa palatalizării labialelor.
2. Forma *žožet* = dr. *deget*, care se găsește în Banat și prin unele părți ale Transilvaniei sub forma *žezot*, *žézet*.
3. Formarea condiționalului cu ajutorul auxiliarului *a vrea*: ir. *re*, *reŃ*, *reŃs*, *re*, *băn.*, *re*, *reŃ*, *reŃs*, *re*.
4. Forma ir. *tšoptir* ‘piepten’ apropiată de formele transilvănene de pe văile Mureșului, Crișului și Someșului *tšaptŃ*, *tšepten*, care presupune la inițială evoluția lui *t' > k > č*.
5. Rotacismul lui *n* simplu intervocalic în elementele de origine latină, fenomen ce nu poate fi despărțit de cel cunoscut în graiul moșilor.
6. Ir. *skŃnt* care se apropie de forma transilvăneană de vest *skaund* și mai ales de megl. *skant*.

În sprijinul ideii că patria primitivă a istroromânilor a fost Banatul și sud-vestul Ardealului, I. Popovici invocă o serie de concordanțe între dialectul istroromân și graiurile dacoromâne de vest, cum ar fi: *a* (accentuat) pronunțat *ă* (o); *ă* protonic devenit *a*; lipsa palatalizării labialelor; rotacismul lui *n* simplu intervocalic; formarea optativului cu *reș* din *vreaș* etc. (vezi cap. VII. *Raportul dintre dialectele istroromâne și celelalte dialecte române*, p. 114–121)”. (Frățilă 2002: 210)

Dialectul istroromân este vorbit, în prezent, de foarte puțini vorbitori. În satele menționate, numărul vorbitorilor este, în prezent, de aproximativ 150: Susnjevica: 12, Nova Vas : 20, Sukodru/Jesenovik : 5, Kostrčan : 6, Brdo : 2, Zankovci: 3, Cepici: 2, Letaj / Letaj: 0, Jaiän: 53.² În trecut, dialectul s-a vorbit și în alte așezări din zonă, care au fost între timp slavizate (prin însușirea de către vorbitori a limbii croate și părăsirea dialectului). Concluziile generale sunt următoarele: numărul de vorbitori istroromâni scade tot mai mult, limbajul este instabil la același subiect vorbitor în timpul aceleiași anchete. Dialectul istroromân este utilizat tot mai mult ca limbă de familie, singurele localități unde dialectul este mai bine conservat fiind Jaiäni în nord și Šušnjevica în sud.

Bilingvismul este generalizat; în afara dialectului, istroromânii vorbesc, în mod curent, croata. Termenul etnic *rumeri* (din lat. *romanus*), atestat la sfârșitul secolului al XVII-lea, s-a pierdut. În prezent, istroromânii își spun *vlahi*; croații îi numesc și *vlahi*, ceea ce pune în evidență identificarea istroromânilor (ca, de altfel, și a aromânilor și a meglenoromânilor) cu românii de pretutindeni.

Într-un tabel comparativ din (MALGI) R. Flora observă că, pe parcursul a două decenii, numărul de vorbitori a fost redus la jumătate, de la 1140 în 1961 la 575 în 1981, în timp ce numărul de locuințe a rămas aproximativ același: 280 în 1961, 264 în 1981.

Astăzi, ocupațiile de bază sunt agricultura și turismul.

În 1921, Andrei Glavina, care a studiat la Iași, București și Blaj, a fost numit învățător la prima școală românească înființată în localitatea lui natală, însă școala se închide odată cu moartea lui A. Glavina, întâmplată în 1925. În prezent, funcționează o școală deschisă în 2016 de statul român.

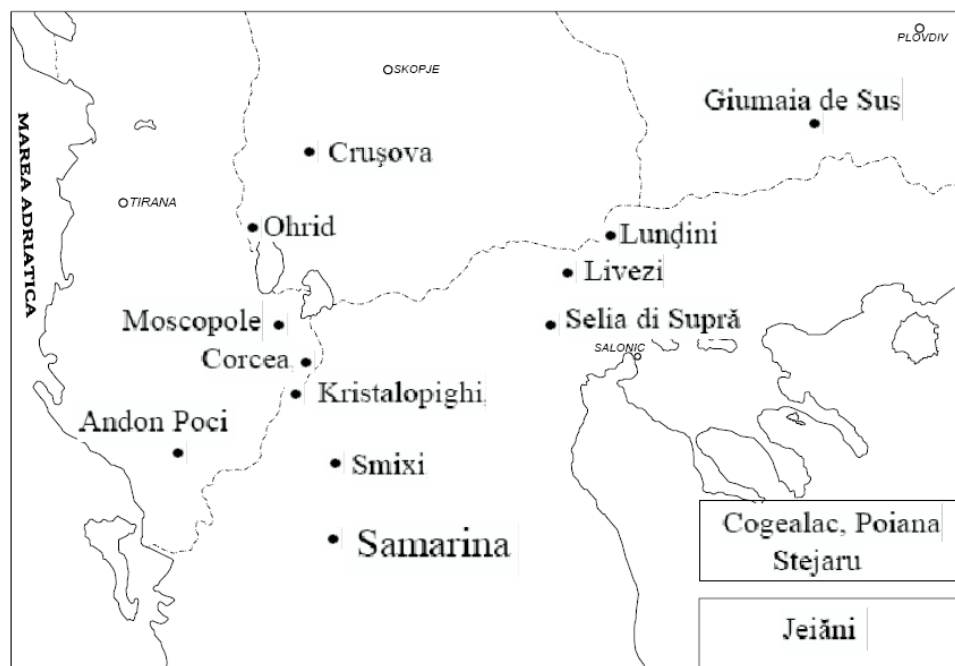
În afară de câteva proverbe și fragmente de cântece, folclorul istroromân aproape că nu există (cf. A. Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1972, prefață). Nu există o tradiție literară în dialect.

2. Ne propunem să prezentăm în articolul de față câteva concordanțe fonetice, morfologice și lexicale între dialectul istroromân și celelalte dialecte ale limbii române. În ceea ce privește concordanțele lingvistice cu celelalte dialecte românești sud-dunărene, Theodor Capidan, împărtășind teoria lui Sextil Pușcariu, afirmă: „Admițând originea sudică și pentru istroromâni, noi revenim la vechea concepție istorică, care vede în toate populațiunile românești din sudul Dunării pe urmașii romanității balcanice” (Capidan 1927: 165). Noi considerăm că aceste concordanțe lingvistice (vezi *infra* și textul despre obiceiul *zvonicarilor*) sunt

² Deși am realizat numeroase cercetări dialectale de teren la românii sud-dunăreni, mărturisesc că m-am întrebat, înainte de a ajunge în sate, dacă mă voi înțelege la fel de ușor cu istroromânii, așa cum m-am înțeles cu aromânii și cu meglenoromânii, eu fiind vorbitoare nativă a dialectului aromân. Bucuria a fost imensă: istroromânii m-au primit cu sufletul deschis în Šušnievița, Jaiäni, Brdo, Costârcean sau Letaj și într-un *ciudo mușat* ‘foarte frumos’ dialect al limbii române. Am avut impresia că vorbesc cu români din ținutul Crișanei, oameni care au plecat acum două, trei sute de ani în Croația, în ținutul Istria și, pe lângă vorba lor românească au împrumutat cuvinte croate pentru a acoperi realitățile recente.

rezultatul unor evoluții interne, independente, iar evoluția și existența lor în sincronie demonstrează încă o dată unitatea dialectelor românești care inovează în aceeași direcție.

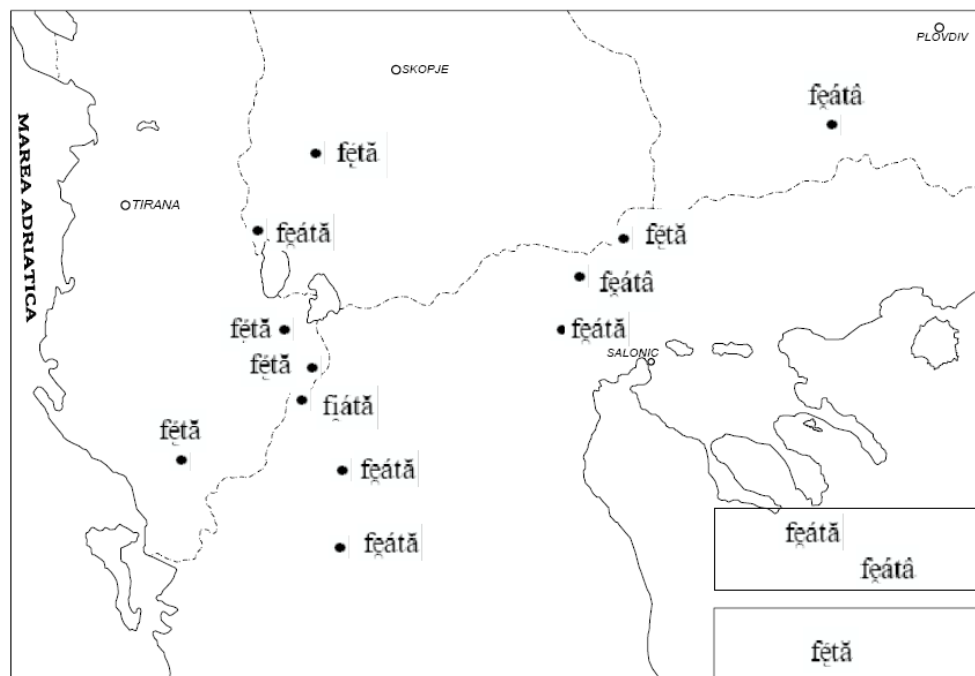
Am prezentat cu ajutorul hărților lingvistice concordanțele între dialectele românești sud-dunărene. Anchetele de teren au fost efectuate în cadrul proiectului *Convergențe lingvistice balcano-romanice în dialectele românești sud-dunărene*. Hărțile cu puncte de anchetă pentru toate dialectele românești sud-dunărene oferă o viziune de ansamblu asupra elementelor romanice și balcanice din limba română vorbită la sud de Dunăre. Rețeaua materialului de geografie lingvistică este formată din: *dialectul aromân*: România: Cogealac, Poiana, Stejaru; Albania: Corcea, Moscopole, Andon Poci; Grecia: Selia di Supră, Kristalopighi, Livezi, Smixi, Samarina; R. Macedonia: Ohrid, Crușova; Bulgaria: Giurmaia de Sus (Blagoevgrad); *dialectul meglenoromân*: Grecia: Lundzini; *dialectul istroromân*: Croația: Jaiăni:

2.1. Vocalismul

În istroromână și în unele graiuri ale aromânei, diftongii [ɛa], [ɔa] se realizează ca [ɛ], [ɔ] (și, uneori, chiar ca [e], [o]); *sɛră* ‘seară’, *fɛtă* ‘fată’, *nɔpte* ‘noapte’, *sɔre* ‘soare’ etc., la fel ca dialectul meglenoromân și în dialectul aromân,

în graiul fărșerot vorbit în Albania (fenomenul nu se întâlnește în graiul fărșerot vorbit în Grecia) și în graiul din Crușova (Capidan 1932: 86, Saramandu 1984: 423, Nevaci 2013: 76).

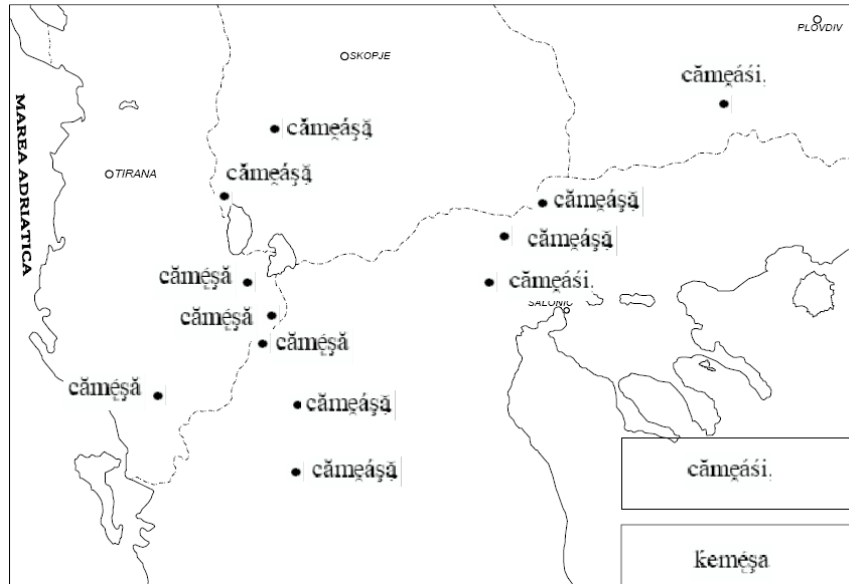

În dacoromână, diftongii [ɛa] și [ɔa], în Banat, Maramureș, Transilvania – cu excepția sudului acestei provincii – se monoftongheză la [ɛ] (*e* deschis) și, respectiv, [ɔ] (*o* deschis): *sɛră*, *fɛte*, *sɔre*, *pɔte* etc.

Diftongul [ɛa] apare monoftongat la [ɛ] și în poziție finală, tot în graiurile nord-vestice, dar într-o arie ceva mai limitată: Maramureș, nordul Crișanei, centrul Transilvaniei: *mășɛ*, *puțɛ*, *puņɛ* etc.

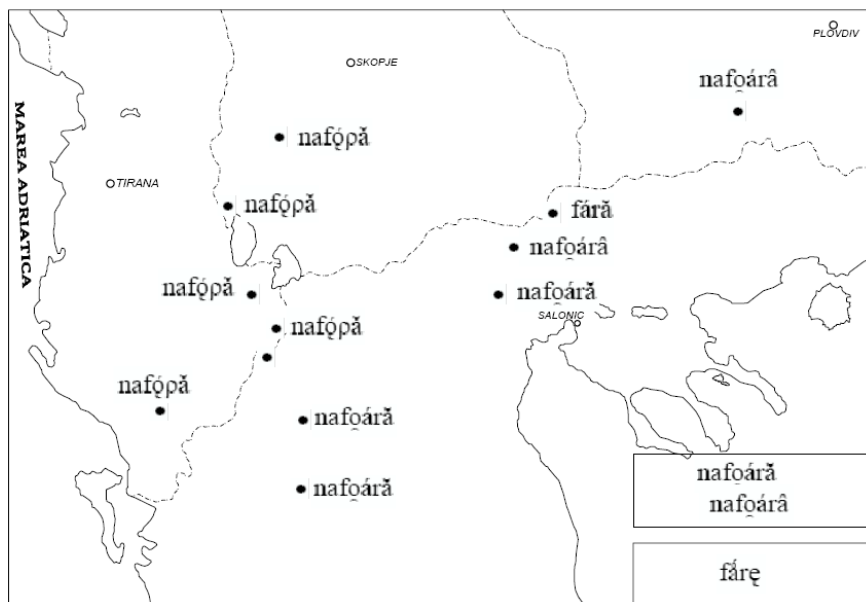
2.1.1. Probleme de distribuție

Vocala [e] și diftongul [ɛa] se păstrează *după labiale* (nu trec la [ă], respectiv [a], [e]) indiferent de timbrul vocalic din silaba următoare: ar., mgl., ir. *per*, *ved*, ar., mgl. *fɛată*, ir. *fɛta*, ar., mgl. *cămɛașă*, ir. *kemɛse* etc. Această particularitate de distribuție ilustrează conservarea lui [e], [i] din latină (< lat. *pīlum*, *vīdeo*, *feta*, *camīsia*); cf. dr. *pūr*, *văd*, *fată* (pl. *fete*), *cămășă*. Fenomenul este ocurent în dialectul aromân, în graiul fărșerot vorbit în Albania:

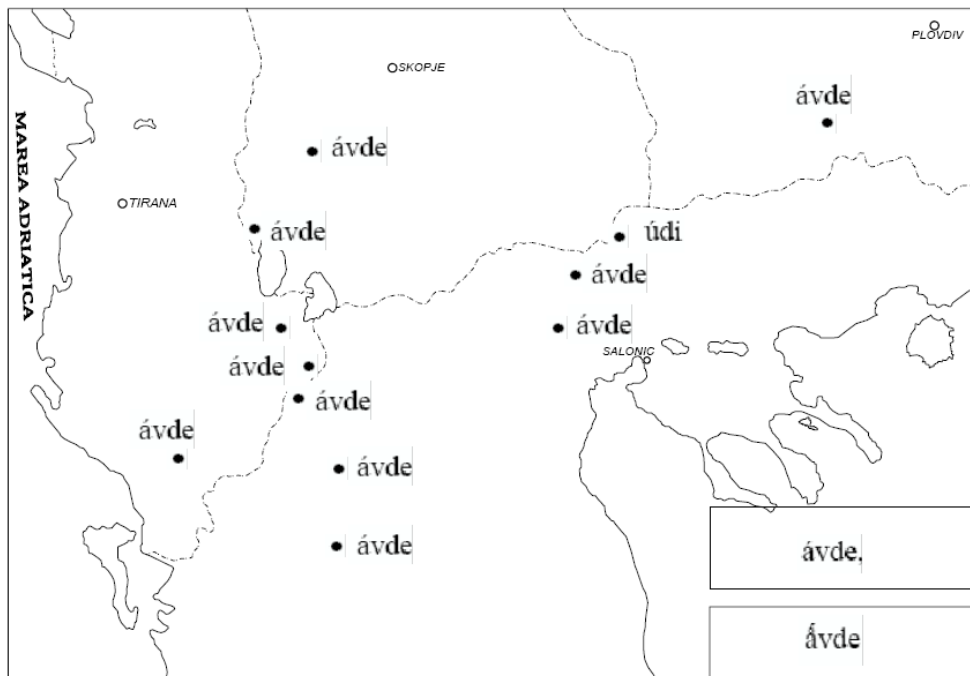
După labiale, în poziție nazală, se păstrează și [i] (< [e]) indiferent de timbrul vocalic din silaba următoare: ar., mgl., ir. *pimint* (*pemint*) ‘pământ’ *vin̄t* ‘vânt’, *vină* (ir. *vire*) ‘vână’ (< lat. *pavimentum*, *ventum*, *vena*); cf. dr. *pământ*, *vânt*, *vână*.

În istroromână, și în meglenoromână apare *afereza* vocalei [a] (căderea acestei vocale în poziție inițială): mgl. *daug* ‘adaug’, *duc* ‘aduc și duc’, *leg* ‘aleg și leg’, *casă* ‘acasă și casă’, mgl., ir. *cmo* ‘acum, din *acmo*’, ir. *flă* ‘afla’ etc.:

2.1.2. Diftongii

În istroromână: [au], [eu] (în radicalul cuvintelor) > [av] ([af]), [ev] ([ef]): *âvzi* ‘auzi’, *câvță* ‘caută’, *prevt* ‘preot’ etc. În acest dialect, fenomenul apare și în poziție intermediară și finală: *dova* ‘două’, *nove* ‘nouă’ (adj.), *brăv* ‘brâu’, *grăv* ‘grâu’ etc.³. Fenomenul este întâlnit și în dialectul aromân *avdu* < lat. *audio*, *caftu* < lat. **caŭto*, *preftu* < lat. *pre(s)b(y)ter* > *preŭt*; cf. dr. *preut*, *preot*, *adavgu* < lat. *adaugo* etc., dar în dialectul meglenoromân, [au] este în variație liberă cu [av]: *údi*, dar și *ávde*. (Pentru dialectul aromân, vezi Saramandu 2004:196). Amintim, în acest sens, trecerea semivocalei *u* la *v* în Banat, în diftongul *ua*: *nuvăr* ‘nor’, *luvám* ‘luam’ (Tratat 1984: 284).

³ „Lipsa de elemente ungurești îi apropie pe istroromâni de aromâni și meglenoromâni. Și fiindcă ei din toate timpurile au făcut parte din romanitatea apuseană a peninsulei, acolo unde încă din timpurile cele mai vechi au putut veni în contact cu aromânii, particularitatea din graiul lor de a labializa pe *u* în diftongii *au* și *eu* + consoană, care nu este așa de nouă, și are o întindere mai mare, ar putea servi ca o nouă dovadă despre această apropiere”. (Capidan 1927: 164).

2.2. Consonantismul

2.2.1. Probleme de inventar

În inventarul de consoane al dialectelor românești sud-dunărene apar consoanele [l'] și [ń] ([ń] apare și în Banat); este vorba de conservarea unor stadii mai vechi în evoluția lat. [l], [n] + iot:

ar., mgl., ir. *l'epur* 'iepure'; lat. *lepus*, -orem;

ar. *fil'*¹, mgl. *il'*, ir. *fil'* 'fiu';

lat. *filius*; ar. *ayīne*, mgl. *viñă* 'vie'; lat. *vinea*;

ar. *lupoane*, mgl. *lupqañă* 'lupoaică'; *lup* + suf. -*qañe* < lat. -one; ir. *ursōñe* 'ursoaică' etc.

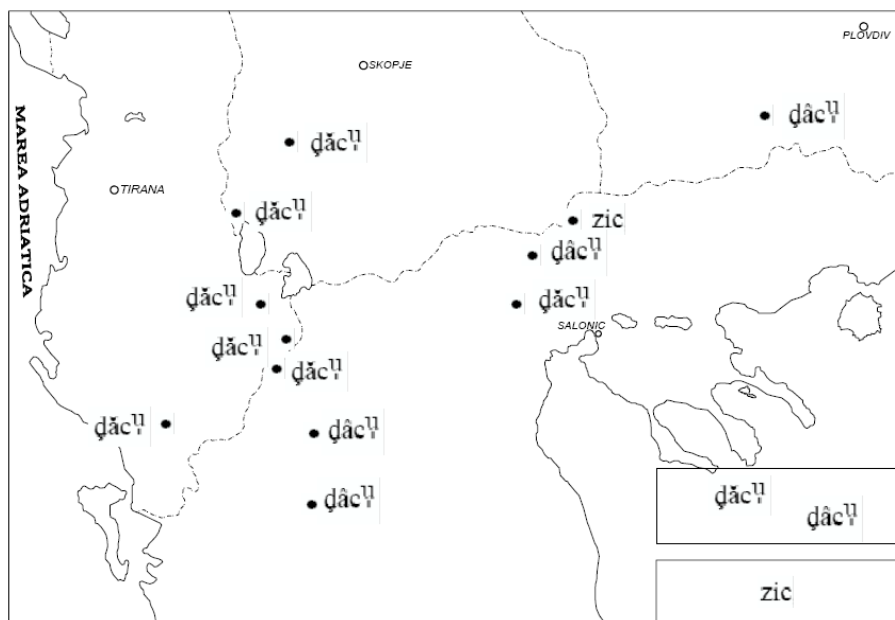
[l'] s-a păstrat și în grupurile [cl'], [gl'], care în dacoromână au evoluat la [k], [g]:

ar. *ncl'eg'*, mgl. *ancl'eg* 'încheg' < lat. *incoag(u)lo*, -are;

ar., mgl. *vegl'u*, ir. *vegl'ă* 'veghea' < lat. *vig(i)lo*, -are.

Menționăm câteva exemple din subdialectul bănățean: *cuń* 'cui', *călcăń* 'călcâi', *răńe* 'râie' pentru conservarea consoanei *ń*. În subdialectul bănățean apare și /ca/ marcă a pluralului în *că'* 'căi', *vă'* 'văi'. (cf. Saramandu 2004: 206, 207).

Un alt fenomen fonetic este evoluția lat. *d* + iot > *z* în dacoromână și în istroromână: *zic* (< lat. *dico*), *prânz* (< lat. *prandium*), *zună* (< lat. *dies*), *zece* (< lat. *decem*) etc., ir. *zic*, *zēte*, *zi*.

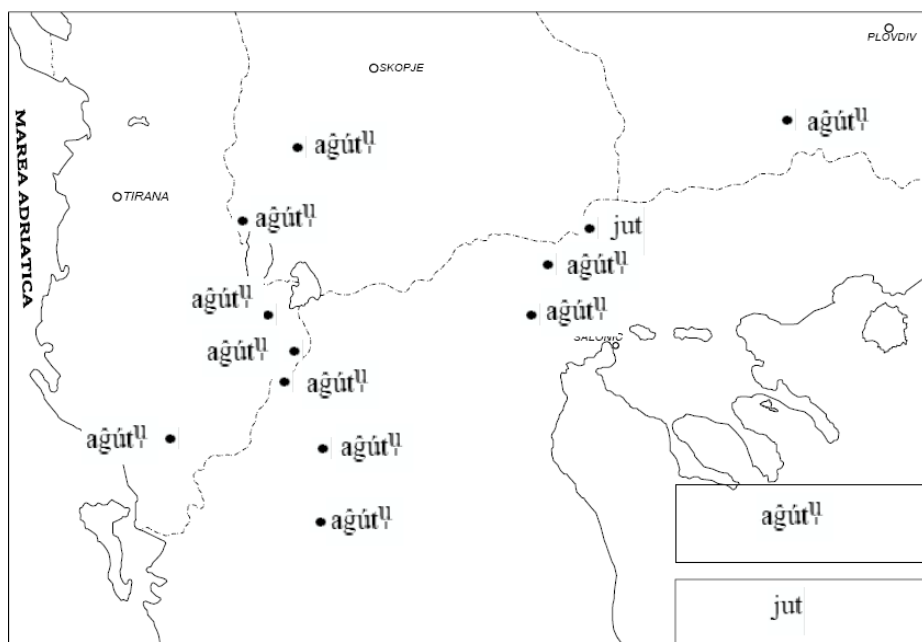

În istroromână, la fel ca în meglenoromână, lat. *g + iot > z*: (fază mai nouă față de aromână): ir. *zeruŋcl'u*; mgl. *zinucl'u*, *sŋzi*, *zëană*.

2.2.2. Probleme de distribuție

O particularitate comună dialectelor românești sud-dunărene este evoluția lat. *c + iot* la *ț*: ar., mgl., ir. *țer* ‘cer’, vb. (< lat. *quaero*), ar. *gățe*, mgl. *zațe*, ir. *zțe* (< lat. *decem*), ar., mgl. *fațe* (pers. 3 sg.), ir. *fațe* (inf.) (< lat. *facere*); cf. dr. *čer*, *zeče*, *fače*.

În dialectele istroromân și meglenoromân în cuvinte de origine latină care cuprindeau lat. *iot + [o], [u], [g̃] > [j]*, ca în majoritatea graiurilor dacoromâne: mgl. *joc*, *judic*, *juni*, *joi*, *jut* ‘ajut’, *jos*, ir. *jure* ‘june’, *jos* (< lat. *ioco*, *iudico*, *iuvenem*, *Jovis*, *adiuto*, *deorsum*), în opoziție cu dialectul aromân, unde este ocurent [g̃]: ar. *goc*, *gudic*, *goni*, *goi*, *agut*.

Rotacismul este o particularitate caracteristică istroromânei, prin care acest dialect se aseamănă cu subdialectul crișean al dacoromânei: *bire* ‘bine’, *asir* ‘asin’, *spure* ‘spune’, *irimę* ‘inimă’, *vir* ‘vin’, *demarețe* ‘dimineață’.

Rotacismul lui *n* simplu intervocalic este ocurent în dialectul dacoromân, în aria de nord-vest (subdialectul crișean): în Apuseni, la Scărișoara, Arada, Arieșeni și în alte câteva cătune de pe valea Arieșului (Avram 1990: 114–153, Mocanu 1972: 81–97).

2.3. Morfosintaxă

Acuzativul personal (substantive care denumesc ființe, grade de rudenie etc.) se construiește, în dialectele sud-dunărene, fără prepoziția *pe*:

ar. *furlu vâtâmă frati-su* ‘hoțul l-a omorât pe fratele său’;

mgl. *vru s-lu pëarã fiçoru* ‘a vrut să-l ucidă pe băiat’;

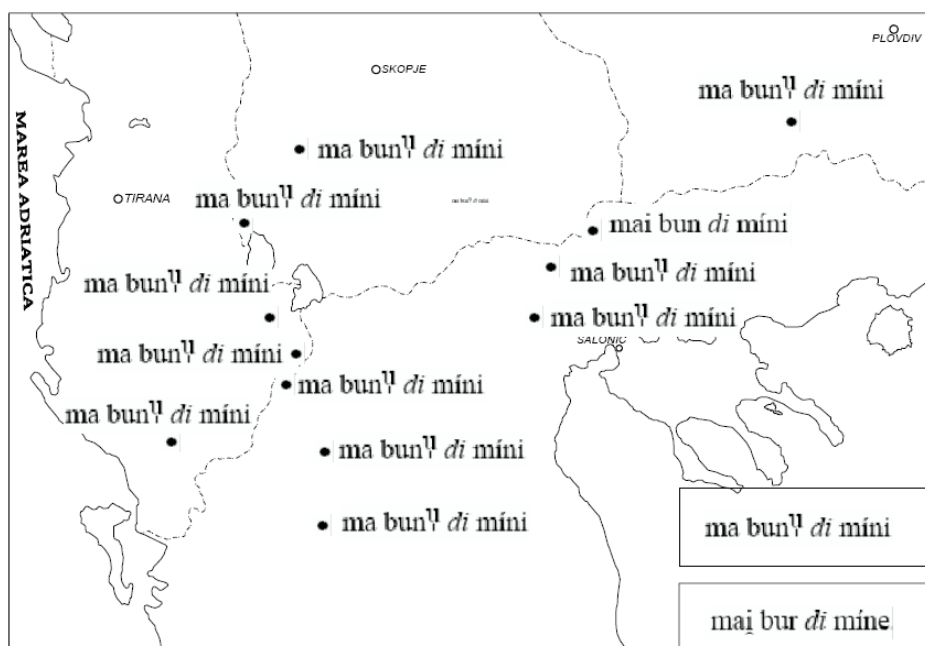
ir. *rugât-av jupânu* ‘l-au rugat pe primar’.

Complementul comparativului se construiește la adjective cu prepoziția *de*:

ar. *ma bun di mini* ‘mai bun decât mine’;

mgl. *mai bun di mini*;

ir. *maĵ bur di mine*.

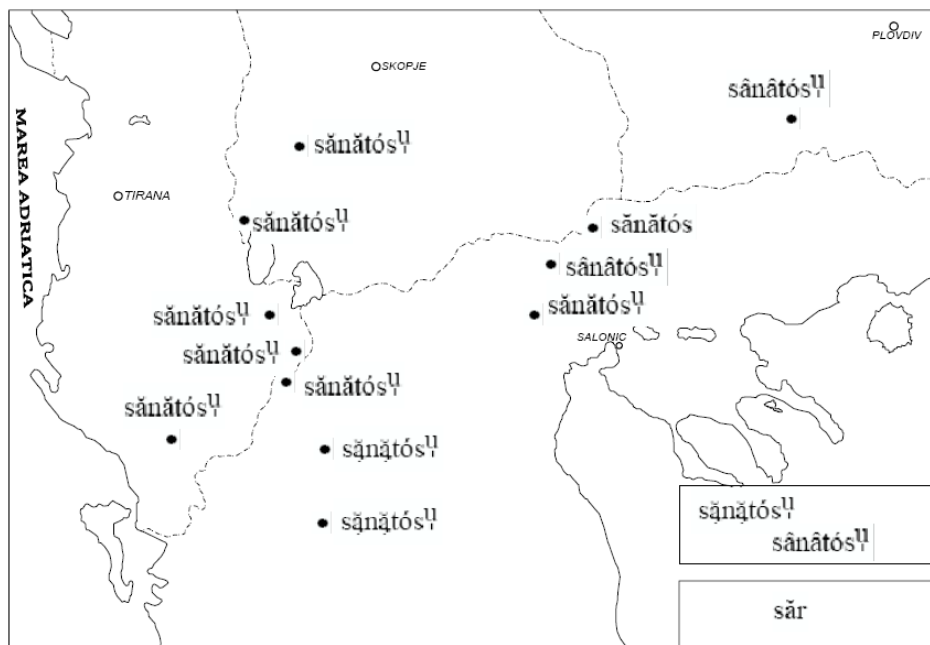
2.4. Lexicul

Pentru a arăta unitatea lingvistică cu dialectele aromân, meglenoromân, dacoromân, dăm câteva exemple, care fie unesc dialectele sud-dunărene, opunându-le dacoromânei, fie grupează dialectele în diferite moduri:

ar., ir. *baș*, mgl. *baçcu* (< lat. *basiare*) – dr. *săruta* (< lat. *salutare*, cu o evoluție semantică specifică în dacoromână);

ar. *furnu*, mgl. *furnă* (< lat. *furnus*) – dr. *cuptor* (< lat. *coctorium*, derivat de la *cocere* ‘coace’);

ar. *mur* (< lat. *murus*) – dr. *perete* (< lat. *parietem*);
 ar., mgl. *mes* ‘lună de zile’ (< lat. *mensis*) – dr. *lună* (< lat. *luna*);
 ar., dr., mgl. *sănătós* (< lat. **sanitosus*) – ir. *sār* (< lat. *sanus*).

3. Prezentăm, în continuare, concordanțe lingvistice între dialectul istroromân și celelalte dialecte ale limbii române, pornind de la un text înregistrat în localitatea Jeian, la școala din sat, în mai 2017: **zvonceări⁴ din jeian:**

ân tri král' rem verí/ ‘din trei ținuturi vom veni’
 și rem pústu pogódi/ ‘și carnavalul vom nimeri’
 acmó țáitu va verí/ ‘acum timpul va veni’
 ócoli rem ȷi zvoní// ‘în jur vom merge să zvonim (să sunăm din clopote)’
 rójile la se roișés/ ‘florile li se înroșesc’
 báiere sup ȷel' visés/ ‘baiere sub ei atárnă’
 bóca ân mâr ȷo vlâ / ‘baloane în mâini eu să iau’
 úri ân sus e âlȷ ân jos / ‘unii în sus și alȷii în jos’

⁴ Zvoncearii sunt cete de flăcăi care merg prin sat în pragul Postului Mare, purtând măști zoomorfe din piele de capră și mai mulți clopoței la brâu. În România există obiceiul asemănător al „căiușilor” ce merg prin sat tot în perioada premergătoare Postului Mare. La aromâni obiceiul poartă numele de *liȷucări* (vezi Nevaci 2013: 120)

așá mușát ĩel' zvones / 'așa frumos ei zvonesc'
 jénskele ân počernénke de dúpa ĩel' av mes / 'femeile îmbrăcate în negru după
 ei au mers'
 prín sĉi lócur nu vor níkad / 'locuri nu vor niciodată'
 așá fino zazvoní / 'așa frumos încep a zvoni'
 cáși pótu zazvoní / 'așa cum pot să zvonească'
 zvončári din jeĳán // 'zvongiarii din jeĳani'
 částa-s zvončári / částa-s zvončári 'aceștia-s zongiarii, aceștia-s zongiarii /
 částa-s zvončári din jeĳán // 'aceștia-s zongiarii din jeĳani'
 pústu criv de tot va fi / 'carnavalul vinovat de tot va fi'
 putríhu de vir rem vlâ / '... de vin vom lua'
 dúpa clopte âmna / 'după clopote a umbla'
 prin toĳ lócur rem âmna / 'prin toate locurile vom umbla'
 și ravníța rem turná / 'și șesurile vom întoarce'
 clópotele jos lasá 'clopotele jos a lăsa'
 tóta nópta rem júká // 'toată noaptea vom juca'

Nr. crt.	Dialectul istroromân	Dialectul dacoromân	Dialectul aromân	Dialectul meglenoromân	Latină
1.	ân	în	(i)n	an (în)	in
2.	tri ⁵ (trei)	trei	trei	trei	tres
3.	rem	vrem	vrem ⁴	vrem	volere
4.	verí	vení	ýin ⁴	vin	venire
5.	și	și	și	și	sic
6.	acmó	acúm	amú ⁶	amú (cmo)	eccum modo
7.	va (vezi rem)				
8.	ĳi	ĳi ⁷	–	–	ire
9.	la	li	lă	lă	*illus
10.	se	se	si	si	se
11.	bájier	bájier	báir ⁴	báiär	bajulus
12.	sup	sub(t)	sum	sup	subtus
13.	iel'	ei	e'	ĳel'	illi
14.	mâr	mâini	mân	mõn	mani
15.	ĳo	eu(ĳo)	ĳo	ĳo	ego
16.	lă	ĳau	l'au	l'au	levo
17.	ur	un	un ⁴	un	unus

⁵ Forma e influențată de limba croată.

⁶ Atestat doar în graiul pindean vorbit în Siracu, Grecia.

⁷ Atestat în *Psaltirea Scheiană*.

18.	sus	sus	(n)sus ^Ń	(ăn)sus	sursum
19.	e	e	e	–	et
20.	ălt	alt	altu	alt	alter
21.	jos	jos	(n)ĝos ^Ń	(an)jos	deorsum
22.	așá	așá	așé	șá	eccum sic
23.	mușát	mușát	mușát	mușát	formosus (*formosiatius)
24.	de	de	dî	dî	de
25.	dúpa	dúpă	dúpă (dúpu)	dúpu	de post
26.	av	aŃ	aŃ	aŃ	habunt
27.	mes (mère)	mérĝe	ńérĝu	mérĝ	mergere
28.	prin	prin	prin ^Ń	prin	per in
29.	loc	loc	loc ^Ń	loc	locus
30.	nu	nu	nu	nu	non
31.	vor (vezi rem)				
32.	pot (putê)	pot (putéá)	pot ^Ń	pot	potere
33.	din	din	din ^Ń	din	de in
34.	căsta	acést	ațíst ^Ń	țista	ecce istu
35.	(î)s	(î)s	(î)s	(î)s	essere
36.	tot (toț)	tot (tóți)	tot (toț)	tot (toț)	totus
37.	ămná	umblá	ímnu (ímnári)	amnári	ambulare
38.	turná	turná	tórnu	tórnu	tornare
39.	lasá	lăsá	alás ^Ń	las	laxare
40.	nópte	noápte	noápti	noápti	nox, -ctem
41.	jucá	jucá	ĝoc ^Ń (ĝucári)	joc (jucári)	jucare

Din cei 39 (pentru formele de sub 7, 31, vezi 3) de termeni de origine latină înregistrați în text, 37 apar în toate dialectele românești, relevând caracterul unitar latin al limbii române. Ceilalți doi termeni sunt verbul latinesc *ire*, înregistrat în dialectul istroromân (*ĩ*) și dialectal (și învechit) în dacoromân (*ĩ*) și conjuncția lat. *et*, care nu apare în meglenoromână.

4. „Așadar, diferențierea dialectală în interiorul dacoromânei e tot așa de veche ca și aceea dintre dacoromână și macedoromână, ba chiar o parte a dialectelor dacoromâne, anume cel crișean-maramureșean, cel ardelean propriu-zis și cel bănățean, au prezentat la origine și prezintă încă multe asemănări cu dialectele din sudul Dunării” (Ivănescu 1980 : 324).

BIBLIOGRAFIE

- Avram 1977 = Andrei Avram, *Observații asupra fonemelor vocalice ale dialectului istroromân*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6, p. 591–597.
- Avram 1990 = Andrei Avram, *Nazalitatea și rotacismul în limba română*, București, Editura Academiei Române, 1990.
- Cantemir 1937 = Traian Cantemir, *Istro-Români*, Hotin, 1937.
- Cantemir 1959 = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, Editura Academiei Române, 1959.
- Capidan 1927 = Th. Capidan, *Românismul balcanic*, în „Revista filologică”, I, Cernăuți, 1927, nr. 1–2, p. 155–165.
- Densusianu 1901 = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*. Tome premier. *Les Origines*, Paris, Ernest Leroux, éditeur, 1901.
- Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I. *Originile*, București, Editura Științifică, 1961 (ediție îngrijită de J. Byck).
- Filipi 2002 = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pula, 2002.
- Frățilă 2002 = Vasile, Frățilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2002, p. 211–312.
- Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980.
- Kovačec 1971 = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei Române, 1971.
- MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, București, Editura Academiei, 2003, ediție îngrijită de Bogdan Marinescu.
- Miklosich 1881–1882 = Fr. Miklosich, v., *Rumunische Untersuchungen*, I. *Istro- und Makedo-rumänische Sprachdenkmäler*, II. *Istrorumänische Denkmäler*, Wien, 1881–1882.
- Mocanu 1972 = Nicolae Mocanu, *Asupra rotacismului dacoromân. Situația actuală în Țara Moșilor (comunele Scărișoara, Gârda și Arieșeni, jud. Alba)*, în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 81–97.
- Morariu 1928 = Leca Morariu *Lu fraji noștri. Libru lu Rumeri din Istria. Cartea Românilor din Istria. Il libro degli Rumeni Istriani*, Susnevița (Valdarsa) – Jeian (Seiane), Suceava, România, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
- Neiescu 1980 = Petru Neiescu, *Din fonologia dialectului istroromân*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 2, p. 137–150.
- Nevaci 2007 = Manuela Nevaci, *Graiul aromânilor fărșeroți din Dobrogea*, București, 2007.
- Nevaci 2013 = Manuela Nevaci, *Identitate românească în context balcanic*, București, 2013.
- Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Problema limitei sud-vestice a teritoriului de formare a limbii românești*, în LR, IX, 1960, nr. 1, p. 79–83.
- Popovici 1909 = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea a II-a (*Texte și glosar*), Halle a.d. S., 1909.
- Popovici 1914 = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea I (*Referințele sociale și gramatică*), Halle a.d. S., 1914.
- Pușcariu 1926 = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926.

- Rosetti 1978 = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ed. a II-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
- Saramandu 1984 = Nicolae Saramandu, *Aromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1984.
- Saramandu 2004 = Nicolae Saramandu, *Romanitatea orientală*, București, Editura Academiei Române, 2004.
- Saramandu 2005 = Nicolae Saramandu, *Originea dialectelor românești (pe baza surselor istorice)*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Sârbu 2005 = Richard Sârbu, *Dialectul istroromân astăzi*, în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 463–475.
- Sârbu–Frățilă 1998 = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu 1998 = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, București, Editura Staff, 1998.
- Weigand I, 1894; II 1895 = Gustav Weigand, *Istrisches*, în *Jb*, I, 1894, p. 122–155; *Jb*, II, 1895, p. 215–224.

LINGUISTIC CONCORDANCES BETWEEN THE ISTRO-ROMANIAN DIALECT AND THE OTHER DIALECTS OF THE ROMANIAN LANGUAGE

ABSTARCT

The Istro-Romanian dialect is spoken in a few villages from the Istria Peninsula (Croatia), at the Italian border. These speakers are divided into two groups, separated by the Učka Mountain (Ital. Monte Maggiore): *the north group*, represented by the Jeiän village, and *the south group*, made by the villages Sușnievița, Noselo, Sucodru, Letai, Brdo. In the past, the dialect was spoken in other villages from the area as well, but in time they adopted the Slavic values (choosing to speak Croatian and leaving aside their dialect). In the mentioned villages, the number of speakers is currently set at 1500.

Bilingualism is generalised; apart from the dialect, Istroromanians speak currently Croatian. The ethnic term *rumeri* (Lat. *romanus*), attested at the end of the 17th century, is lost. Currently, Istroromanians call themselves *Vlachs*; Croatians call them both *Vlachs*, and *rumunji*, which emphasises the identification of Istroromanians (and also the Aromanians and Meglenoromanians) with the Romanians from all over the world.

Two aspects are to be revealed in what regards the conjunction of the Romance and Balkan vocabulary: a) the presence in South-Danubian dialects of terms of Latin origin that are not present in Dacoromanian; b) local loans from Croatian and Italian (in Istroromanian).

In this paper we would like to underline the Linguistic concordances between the Istro-Romanian dialect and the other dialects of the Romanian language.

Institutul de Lingvistică
al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”